

Mršević Z., (2011),

Žene u medijima: 2010 u Srbiji

Women representation in media

Ed, Dragana Popović,

Zbornik predavanja sa kursa Politike rodne ravnopravnosti, 69 – 95

Ženske studije, Beograd

Genero, 12/2008 ISSN 1451 2203

Prof. dr Zorica Mršević

Institut društvenih nauka Beograd

Žene u medijima: 2010 u Srbiji¹.

Apstrakt

U tekstu se razmatraju medijski sadržaji koji su se tokom jednogodišnjeg perioda 2010 godine odnosili na žene i pitanja rodne ravnopravnosti. Analiza se zasniva na sistematskom presklippingu osam dnevnih, dva nedeljna i B92 i RTSa kao elektronskih medija. Izlaganje je podeljeno u šest poglavlja od kojih je najobimniji naslov Medijski pristup rodno zasnovanom nasilju. Slede Medijski napadi na profesionalne žene, Medijski „biseri“, O čemu mediji nisu izveštavali – izostale su vesti i poruke evropskog ambijenta, Šta ženama nije potrebno u medijima, Pozitivni medijski primeri. Tekst se završava polemički, u vidu Pitanja sa i bez odgovora umesto zaključka. Konstatuje se medijska nevidljivost žena, redovno prisustvo rodno zasnovanih stereotipa, mizoginije, retkost analitičkih tekstova.

Ključne reči: Rodno zasnovano nasilje i stereotipi, napadi na profesionalne žene, zakonsko sacionisanje govora mržnje, institucionalna reakcija, poruke evropskog ambijenta

Summary

Media contents which dealt with women and gender equality published in the year 2010 are analyzed. the analysis is based on the systemically collected press clipping of the eight leading dailies, two main weeklies and some sporadic electronic medina, mostly main TV news. The text is presented in six chapters, among which the largest is Media approach to the gender based violence, Media attacks to professional women, Media „pearls“, what is missing in media - missed news and messages came from the EU environment, What women need not in media, Good models. The text is ended in polemically asked questions with and without answers instead of conclusion. Women's invisibility is stated as well as gender based stereotypes, misogyny, lack of published analysis.

¹ Ovaj tekst je nastao u okviru projekta: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup, koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj u periodu 2011-2.

Key words: gender based violence and stereotypes, attacks to professional women, legal sanctions for hate speech, institutional reaction, messages sent by the EU.

Uvod²

Nema analize medijskog predstavljanja žena bez ponovljene konstatacije da je ozbiljna štampa i dalje muška, i to ne incidentno, već standardno, pa je to jedna od konstatacija ovog teksta. Nestandardno u ovoj analizi je skretanje pažnje na postojanje zakonskih sankcija za mizoginiju kao govor mržnje, a da govor mržnje počinje već i sa omalovažavanjem.

Neminovno za svaku analizu medijskih sadržaja vezanih za žene je i konstatacija standardno brojnih praznina, nedostatka akterki, subjekta i znanja, informacija i poruka, umesto čega su se promovisali rodni stereotipi, učestali i brojni do neprebrojivosti. Svaka praznina je ipak autentično različita od drugih, a specifično za ovu analizu i 2010. godinu je medijska praznina, koja se odnosi na značajne događaje i poruke evropskog ambijenta za rodnu ravnopravnost.

Ova analiza je pokušaj davanja odgovora na pitanje kako je medijska ukupnost onoga što je iza nas i pravnom političkom i medijskom pogledu doprinela da budemo ono što jesmo. Ona sadrži istovremeno i pokušaj da identifikuje medijsku analizu kao prvu liniju otpora stereotipnoj medijskoj konstrukciji ženskog lica i dela u Srbiji 2010.

Stereotipi da su muškarci „jači pol“, a žene „slabiji“ i „lepše polovine“ oslikavaju se i u dnevnoj štampi kada je reč o zastupljenosti muškaraca i žena u tekstovima i na fotografijama, kao i u ulogama u kojima se pojavljuju³. Prikazi kojima se jačaju tradicionalne ženske uloge takođe su vrlo ograničavajući. Tekstovi ovog tipa promovišu rodne stereotipe, omalovažavaju i diskriminišu polovinu stanovništva Srbije⁴.

Na promociju rodnih stereotipa nadovezuju se često nasilni, ponižavajući ili pornografski medijski sadržaji, koji imaju veoma negativan uticaj na žene i njihovo učešće u društvu. Poruka ove analize je da promocija nasilja nije polemika, ni naučna, ni bilo kakva druga, niti spada u domen slobode govora. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti krajem 2010.⁵ upozorila javnost na tipičnu i čestu diskriminaciju žena u medijima navodeći da je predstavljanje žena u medijima veoma često neprimereno i predstavlja flagrantno kršenje obaveze medija da poštuju i štite ljudsko dostojanstvo i ravnopravnost polova. Upozorila je i da su takvi medijski sadržaji i načini predstavljanja žena u direktnoj suprotnosti sa njihovom obavezom da kroz svoje programe razvijaju svest o ravnopravnosti, zasnovanoj na polu i preduzimaju odgovarajuće mere radi izmene društvenih i kulturnih obrazaca, običaja i svake druge prakse, koje podržavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju žena.

Žene se najčešće pojavljuju u tekstovima u rubrikama koje se bave dešavanjima na estradi i zabavom, pa tako u pojedinim novinama na ovim stranama one čine i do 50 odsto žena u odnosu na ostatak novina. U većoj meri žene se ističu na stranama sporta, zahvaljujući srpskim teniserkama, ali i stranim, mada se neretko u ovoj rubrici nađe

² Jednogodišnji presklipping je baziran na dnevnim listovima Blic, Novosti, Politika, Danas, Glas javnosti, Dnevnik, Kurir, Press, na nedeljnicima Vreme i NIN, kao i ograničeno praćenje elektronskih medija.

³ Bukvić Lj. Cvejić B., 2010, Istraživanje koje su sproveli novinari Danas-a analizirajući sedam dnevnih listova u Srbiji tokom jedne sedmice. Žene najčešće ostaju „nevidljive“ u najvažnijim vestima, str 16, *Danas*, 07.juli.

⁴B.C. 2010, Petrušić: Žene u fokusu kao objekti želje, *Danas*, 25.decembar.

⁵ Saopštenje Poverenice za zaštitu ravnopravnosti, 23 decembar 2010. izdato u skladu sa zakonom propisanom nadležnosti da upozorava javnost na najčešće, tipične i teške slučajeve diskriminacije (čl. 33. st. 1. t. 6. Zakona o zabrani diskriminacije „Sl. Glasnik RS,, br. 22/2009)

„mesta“ i za supruge i devojke sportista. U listovima koji se smatraju ozbiljnim žene su ravnomernije zastupljene po rubrikama, i najčešće se pojavljuju u dnevno-političkim vestima, a najmanje ih ima na stranama ekonomije. U tabloidima žene se oko trećina slučajeva pojavljuju u ulogama pevačica, dok su u ozbiljnijoj štampi uglavnom iz sveta politike. Zajedničko za sve listove je da se žene u većoj meri još pojavljuju i kao sportistkinje i obične građanke.

Teorija kaže da mediji imaju tri osnovne funkcije: informativnu, zabavnu i obrazovnu. Praksa, međutim, pokazuje da domaći mediji u svom radu primenjuju samo dve. Obrazovna funkcija - koja je u pogledu rodne ravnopravnosti najznačajnija za formiranje javnog mnjenja, dekonstrukciju stereotipa i socijalno unapređivanje jedne zajednice - kao da je zaboravljena⁶ u 2010.

Ova medijska analiza ograničena je, tematski i sadržinski, na ono što su mediji doneli u ograničenom jednogodišnjem vremenskom okviru, ali i onoga o čemu mediji nisu izveštavali, a trebalo je. Nije bilo moguće npr. naći i izdvojiti kritičnu masu dovoljnog broja tekstova potrebnih za sadržinsku analizu, koji bi se odnosili na neke od tzv. velikih tema vezanih za žene i pitanja rodne ravnopravnosti u javnom i medijskom prostoru kao što su žensko siromaštvo, žensko zdravlje, politička participacija žena, obrazovanje žena, marginlizovane grupe žena. Praktično je bilo moguće izdvojiti samo jednu od tih tema, a to je tematska oblast nasilja nad ženama.

A. Medijski pristup rodno zasnovanom nasilju

Medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama i uopšte, o društvenom kontekstu u kome se ono dešava i položaju žena, dobar su i korisan izvor informacija. Donoseći sistematski i kontinuirano informacije o najtežim delima nasilja sa smrtnim ishodom, mediji imaju i vrlo značajnu društvenu ulogu „duvača u pištaljku“ na čemu im svakako treba odati priznanje.

Negativnih medijskih momenata u pogledu rodno zasnovanog nasilja u 2010. nema brojno mnogo, ali je, nažalost, njihov uticaj veoma loš, jer se aludira na ono što se danas od medijskih stručnjaka i ženskih NVO naziva „medijskim linčom Ksenije Pajčin“. Možda taj uticaj nije imao nikakve druge posledice osim širenja medijskog neukusa. Konačno Kriminologija nas uči da mediji nisu kriminogeni faktor i da ne zauzimaju značajno mesto u kauzalitetu vršenja krivičnih dela. Ipak, ne može se prenebregnuti u aprilu započeta crna serija partnerskih ubistava žena (sa ili bez samoubistva nasilnika) iz razloga koji su definisani kao „ljubomora“, a nose pojedine prepoznatljive „*carbon copy*“ karakteristike.

Dosta je elemenata medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama, koji mogu da budu korigovani stručnijim i profesionalnijim pristupom, a, pre svega, eliminisanjem stereotipnog prikazivanja odnosa polova, kao i društvenih i porodičnih uloga žena i

⁶Skrozza T 2010, 3M magazin je tromesečno on-line izdanje Ženskog informaciono-dokumentacionog centra.

muškaraca. Treba upozoriti i da takav medijski stil afirmisanja stereotipa, dodatno jača status quo podele društvene moći između žena i miškaraca.⁷

Medijske slobode nisu prepreka kvalitetnijem izveštavanju medija o nasilju nad ženama, naprotiv, one su pravi instrument koji to omogućava. Formula „edukacija i medijska samoregulacija“ možda su put ka boljem medijskom izveštavanju o toj temi, sadržanih i u nedavno donetim dokumentima Saveta Evrope u pogledu eliminisanja stereotipnog predstavljanja u medijima.

Mediji kao važan izvor informacija o nasilju nad ženama

Mediji su značajan izvor informacija o mnogim temama vezanim za položaj žene u društvu. Tako saznajemo da postoji interesantno diferenciranje brakorazvodnih uzroka na koje ukazuju upravo oni. Kazu da se žene najčešće razvode zbog muževljevog nasilja (psihičkog, fizičkog ili ekonomskog), njegovog alkoholizma i različitih vrsta zavisnosti (od kocke, posla, ljubavnice). Muškarac pak najčešće donosi odluku o razvodu kada proceni da žena ne prihvata svoju tradicionalnu polnu ulogu i da porodica ne predstavlja centar njenog univerzuma, odnosno, kada ona ima socijalni život, viđa se sa drugaricama, i želi da putuje i ekonomski je nezavisna. Već iz tog podatka, iako je on, pre svega, statističkog tipa, dolazimo do važnog saznanja o uzrocima, ne samo bračnih brodoloma, već i porodičnog nasilja, jer kada znamo šta je mnogim muškarcima nepodnošljivo u braku do te mere da se odlučuju na razvod, jasno je da će pre razvoda mnogi od njih posegnuti za „argumentima“ fizičke sile.

Mediji dosta pišu o nasilju, pa tako i o porodičnom nasilju kao i o drugim oblicima nasilja nad ženama. Iz *press clipping-a* koji pravi Stručna služba Zaštitnika građana, može se već na prvi pogled uočiti da je i u tom, nimalo slučajnom uzorku, mnogo manje analitičkih tekstova, svega 16.7%, dok je većina, 83.3%, informativnog karaktera, tj. prezentira činjenice nasilnog čina.

Najveći broj tih medijskih izveštaja je dakle ostao vezan za "pojedinačni slučaj", bez dubljeg preispitivanja problema i društvene odgovornosti, koje bi društvenu reakciju usmerilo na njegovo sistemsko rešavanje. Nesumnjivo postoji dobra strana takvog medijskog pristupa, jer se time dobija osnovni orijentir o učestalosti nasilja i to na teritoriji cele Republike. Zaštitniku građana je to do sada omogućavalo i da pokrene postupke po sopstvenoj inicijativi kada proceni da okolnosti slučaja to nalažu. Zbog toga treba odati priznanje medijima sto kontinuiranim i sistematskim izveštavanjem u Srbiji imaju neophodnu ulogu „duvača u pištaljku“ tj. društvenog aktera koji prvi dokumentovano ukazuju na postojanje nasilnih krivičnih dela i time doprinosi pokretanju odgovarajućih postupaka od strane nadležnih institucija.

Najgori medijski momenti u pogledu nasilja nad ženama u 2010.

Svih prethodnih godina mediji izveštavaju da muškarci ubijaju, prebijaju i siluju žene. Iz medijskih izveštaja provejava i stalno prisustvo uverenja nasilnika da „imaju pravo“ kao muškarci da to rade. Tako su vaspitani, tako shvataju prava i ulogu „pravog muškarca“ u društvu i porodici, nasilje je za njih «normalna» reakcija na stresove i frustracije izazvane

⁷ Jenny Kitzinger 2004, Media coverage of sexual violence against women And Children, 13 – 39, In Women and media: international perspectives, ed, Karen Ross Carolin M Byerly, Blackweell Publishing, LTD, Malden USA, Oxford UK, Carlton Australia

životnim nedaćama. To je onaj prvi momenat u kom pogledu uloga medija može da bude negativna, i to ne samo ako direktno promovišu nasilje ili umanjuju njegove posledice, već i ako su izveštaji koncipirani tako da šire stereotipe o društvenim ulogama žene i muškarca. A promocijom stereotipa zapravo opravdavaju i podstiču nasilje, bez obzira na odsustvo takve namere. Nasuprot tome je moguća pozitivna uloga medija – kada informišu javnost i podižu svest o uzrocima i posledicama nasilja nad ženama.

Najgori primeri predstavljanja nasilja nad ženama u 2010. su bili nesumnjivo izveštavanje o slučaju Pajčin/Kapisoda koji su mnogi tada nazvali „medijskim linčem“, kao i omogućavanje medijskog prostora za „samohvaljenje“ sopstvenim nasilničkim ponašanjem u TV programima Trenutak istine i Balkanskom ulicom.

Primeri

1. Martovski medijski linč Ksenije Pajčin

Danima su pojedini mediji relativizovali nasilje kojem je žrtva bila izložena i zbog kojeg je i stradala. Tekstovi o navodnoj trudnoći, prekidu trudnoće, uzvraćenoj ili neuzvraćenoj ljubavi, tekstovi sa detaljima iz njihove veze – na nedopustiv način su prikazali ubistvo, a odgovornost za ovaj čin predstavljali kao podeljenu između žrtve i počinioca. Pomeran je fokus sa priče o nasilju nad ženama i nasilju u partnerskim odnosima, zanemarena je činjenica da je žrtva pokušavala da napusti ovaj nasilan odnos, a umesto toga, žrtva i nasilnik predstavljeni su maltene kao „Romeo i Julija u svetlu svoje tragične ljubavi“, dok je patološka ljubomora predstavljena kao „romantična ljubav“. Kao da je zaboravljeno da mediji ne smeju da veličaju zločine, i da je shodno tome nedopušteno da se piše o „fatalnoj ljubavi koja se završila tragično » ili o „srpskoj verziji Šekspirovih junaka - Romea i Julije ». Na ovaj način, mediji su zapravo opravdali zločin i učinili da nasilje nad ženama postane nešto što se može „odbraniti“ nekim „kvaziargumentima“.

Izostalo je pri tom jasno ukazivanje da ljubomora nije ljubav nego oblik kontrole drugih, da je kontrola drugih oblik nasilja od koga je samo korak do fizičkog nasilja što se u tom slučaju upravo i dogodilo. Izostale su prave teme za medije nakon ovog tragičnog ubistva i samoubistva, a to je analiza fenomena nasilja u partnerskim odnosima, nasilje muškaraca prema ženama, zatvorenost kruga nasilja iz koga žrtva često živa ne može da izađe, postojanje odgovornost policije i drugih institucija u sprečavanju tj. suzbijanju nasilja, te naponi da se podigne svest o opasnosti i rizicima posedovanja vatrenog oružja.

Epilog: Nakon zajedničkog protesta ženskih NVOa, ova tema je „skinuta“ sa medija. Neizvesno je da li se promenio način izveštavanja, ili je pažnja medija prosto prenet na neke druge teme.

2. Trenutak istine

Svetozar Barić iz Malog Mokrog Luga je u kvizu „Trenutak istine“ tvrdio da već 20 godina tuče svoju suprugu i decu. Barić je u emisiji od 31. marta izjavio da je on „vlasnik“ svoje žene, da je prvog dana braka „išamarao ženu da bi ona znala da neće biti lako“, kako i da je tukao decu „zato što su ona plakala dok je prebijao suprugu“.

Epilog: Javni tužilac je pokrenuo krivični postupak zbog krivičnog dela porodičnog nasilja protiv Svetozara Barića, ali mediji nisu više izveštavali o ovom slučaju, tako da je pravosudni epilog nepoznat u široj javnosti.

3. Balkanskom ulicom

U emisiji *Balkanskom ulicom*, emitovanoj u nedelju, 11. aprila, na Radio televiziji Srbije gost je bio glumac Vuk Kostić a autorka emisije je Vesna Dedić. Glumac se hvalio kako se zna šta bi uradio kada bi svoju partnerku video sa drugim muškarcem, „naravno, ubio bi je istog trenutka, bez razmišljanja“, na šta se voditeljka nasmejala sa odobravanjem.

Ženske NVOi ocenile su ovo kao promociju nasilja nad ženama u situaciji u kojoj je u prethodna tri meseca u Srbiji ubijeno 12 žena. U protestima, koji su usledili, naglašeno je da je obaveza i dužnost Javnog servisa da ukazuje na ove i slične društvene probleme sa jasnom kritičkom distancom.

Epilog: 15 aprila Javni servis se izvinio povodom izjave glumca Vuka Kostića da bi ubio svoju partnerku da je vidi u društvu drugog muškarca.

Šta ne valja u medijskom pristupu rodno zasnovanom nasilju

Nasilje prema ženama, nasilje u porodici i u partnerskoj vezi, predstavlja se najčešće kao pojedinačni, izolovani i privatni problem. Trebalo bi ga uvek predstavljati u kontekstu društvene odgovornosti za zaštitu osnovnog ljudskog prava na siguran i slobodan život, kao i u kontekstu odgovornosti za stvaranje nenasilnih društvenih i privatnih relacija i odgovornosti za javnu politiku „nulte“ tolerancije na svako nasilje.

Česta je upotreba stereotipnih objašnjenja za nasilno ponašanje, odnosno navođenje „nezaposlenosti“, „alkoholizma“, „siromaštva“, „ljubomore“ i sl, kao uzroka nasilja, što ukazuje na neobaveštenost o fenomenu nasilja. Čini nam se da je važno još jednom naglasiti da je „romantiziran prikaz“ partnerske veze koja se tragično završava – ubistvom partnerke, čak i kada partner izvrši samoubistvo, potpuno neodgovarajući. Tu se naime uopšte ne radi o "Romeo i Julija priči".

Uočavam, takođe, da opisi situacije nasilja uključuju provokaciju partnerke, ili reči i komentari kojima se implicira da je žrtva svojim ponašanjem „provocirala“, „izazvala“, ili bar „ništa nije činila da se zaštiti“ i sl. To doprinosi da se dobije utisak da se nasilje opravdava ili umanjuje, da se okrivljuje žrtva i da se odgovornost prebacuje na nju. I konstrukcije kao što je – „bez ikakvog razloga“, nisu prihvatljive, jer sugerišu da inače postoje neki „opravdani“ razlozi za nasilje, kao i konstrukcije – „došlo je do tragedije“, koje upućuju da se nasilje nekako „desilo“ (valjda samo od sebe), a ne ukazuju na odgovornost onog ko ga je učinio.

Opisivanje nasilja kao „tuče“, „sukoba“, „svađe“, „prepirke“, „višegodišnje bračne nesloge“, „neraščišćenih porodičnih odnosa“, ne samo što potvrđuje nerazumevanje uzroka i prirode nasilja, već relativizira (isključivu) odgovornost onoga ko čini nasilje, sugerisanjem da se radi o uzajamnoj agresiji između aktera koji imaju jednake fizičke moći i društvene pozicije, a time i jednake (slične) odgovornosti.

U nekim novinskim tekstovima i TV priložima nisu poštovana osnovna zakonska određenja i temeljna načela medijske etike kada je u pitanju identitet učesnika: imena žrtve i njoj bliskih osoba, svedoka, kao i specifični detalji koji pripadaju ličnim i osetljivim ličnim podacima, koje je zabranjeno objavljivati, fotografije na kojima nije „zamagljen“ identitet, detalji iz života ili slučaja, mesto događaja i slični podaci, koji bi mogli da doprinesu identifikovanju žrtve.

Posebnu važnost imaju reči i konstrukcije korišćene za naslove teksta ili najavu izveštaja, jer se njima direktno sugeriše kakav odnos publika treba da zauzme prema problemu/sadržaju teksta. Neodgovarajući naslov može da relativizira odgovornost i umanjiti doživljaj stvarnih posledica (npr. počinjenog ubistva) i zato je i ovde značajna uloga urednika. Ranijih godina tih iritirajućih ili čak i otvoreno mizoginih naslova je bilo mnogo više, dok u ovoj godini utisak je, ipak, preovlađuju činjenični naslovi koji svojom brutalnom ogoljenošću deluju mobilisuće:

Ubio suprugu pa se prijavio policiji, Pesnicama tukao staricu sve do smrti, Ženu mučio i ubio strujom, Nije mogao da pronađe mobilni telefon pa je nasnuo na suprugu i izbo je nožem, Pretukao ženu jer mu nije postavila večeru, Polio suprugu benzinom i zapalio je, Tukao maloletnu i trudnu nevenčanu suprugu.

Primer analitičkog pristupa nasilju nad ženama⁸

“Politika” je u novembru objavila rezultate istraživanja po kome polovina srednjoškolki opravdava nasilje nad ženama, ali u tekstovima, koji su usledili, navođeni su različiti stavovi stručnjakinja i stručnjaka o toj temi. Naime, prvo je navedeno da više od polovine beogradskih srednjoškolki smatra da je „žena koja se izazovno oblači – sama kriva ako postane meta napada”, a trećina njihovih školskih drugara smatra da „ako je neka žena drska i izaziva svađu, zaslužuje šamar“. Skoro petina tinejdžerki smatra da „kuvanje, pranje i peglanje treba da budu samo ženski poslovi”. Uz to, svaka druga srednjoškolka smatra da žena treba da se uda do 35. godine a trećina mladih dama ocenjuje da „žena koja često menja partnere nije dostojna poštovanja”. „Iako nemaju ništa protiv žena koje se posvećuju karijeri, 38 odsto momaka smatra da muškarac ima glavnu reč kad se odlučuje kako se troše pare u porodici, sa čim se slaže svaka deseta devojka. Ulozi žene u podizanju dece pridaje se veliki značaj, o čemu ilustrativno govori podatak da se petina devojčica i dečaka slaže sa tezom da je nevaspitano dete 'propust' majke”, ističe Dunja Begović, potpredsednica koordinatora projekta „Femiks”. Ovo su samo neki od podataka izvedenih iz istraživanja koje je sprovedeno na uzorku od 400 beogradskih srednjoškolaca i urađeno u okviru projekta „Femiks – Miks ženskog stvaralaštva”, koji realizuje beogradska omladinska organizacija Klub OPA, a finansira Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije.

Usledila je serija izjava i objašnjenja od strane javnih ličnosti. Objavljena je i tvrdnja Zamenice Ombudsmana da nije iznenađena rezultatima ovog istraživanja i smatra da oni predstavljaju potvrdu teze o „internalizovanoj mizoginiji”. Ona objašnjava da dečaci i devojčice odrastaju u istom patrijarhalnom i konzervativnom društvu i zbog toga dele iste stereotipe⁹. „Mladi odrastaju u brutalizovanom društvu u kojem je veoma česta situacija da jači tuče slabijeg od sebe i da su žrtve te agresije žene, starci i deca. Potrebna je velika količina lične snage i samosvesti da bi se iskoračilo iz rodni stereotipa i reklo 'to neće biti tako u mom životu, ja ne želim da preslikavam postojeće rodne modele, već želim da kreiram unikatni odnos'. Naravno, postoji razlika između verbalnog i praktičnog nivoa delovanja – ja nisam sigurna da će devojka koja se slaže sa tvrdnjom da žene zaslužuju šamar ako su drske, preći ćutke preko šamara svog mladića, ali teorija o transgeneracijskom prenošenju nasilja govori da devojčice koje odrastaju uz agresivne

⁸ Đorđević K 2010, Polovina srednjoškolki opravdava nasilje nad ženama, *Politika* 23. novembar. str 8.

⁹U nastavku polemike na tu temu učestvovala je i autorka teksta, Zamenica Ombudsmana za rodnu ravnopravnost, dr Zorica Mršević.

muške modele i godinama posmatraju kako otac maltretira majku, prihvaju batine kao sastavni deo braka”.

Šta treba promeniti u medijskom pristupu nasilju nad ženama

Imajući u vidu značaj medijskog uticaja za formiranje javnog stava, kao i uticaj koji ono može da ima na društvenu promenu, mišljenja smo da bi mediji mogli da pojačaju istraživačko i društveno odgovorno izveštavanje o nasilju u porodici i partnerskim vezama, kao i o svim drugim formama rodno zasnovanog nasilja.

Za novinare i novinarku koji izveštavaju (ili istražuju) nasilje u porodici i nasilje prema ženama od presudne je važnosti poznavanje i razumevanje ključnih karakteristika ovih fenomena, kako bi opisi događaja, konteksta, žrtve, učinioca i društvene odgovornosti bili korektni i vodili ka pozitivnim promenama. Nužno je i postojanje odgovarajućeg stava u odnosu na fenomen nasilja, kako bi iz izveštaja bilo isključeno svako stereotipizirano, pojednostavljeno, pogrešno ili diskriminišuće opisivanje i komentarisanje događaja i fenomena.

Kada poredimo tekstove iz 2010, utisak je da kvalitetno medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama ipak najviše zavisi od kvaliteta sagovornika odnosno izvora podataka. Analitički novinarski pristup najviše dolazi do izražaja u izboru sagovornika, pa ako su sagovornici kvalitetniji i stručniji, i tekst će biti bolji. Kad god su se kao sagovornice i sagovornici pojavljivale stručnjakinje i stručnjaci, iz akademskih krugova, institucija ili nevladinog sektora, nasilju se pristupalo znatno analitičnije i profesionalnije, posebno u pogledu predstavljanja uzročnopsledičnih odnosa. Dakle, stručnost je preduslov koji eliminiše poznati, medijski vrlo popularni „tri S“ pristup (Seks, Skandal, Spektakl) kada je u pitanju medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama

Kada je u pitanju izveštavanje o konkretnim događajima, da bi medijsko izveštavanje doista uticalo na društvene promene, nužno je da se ono ne oslanja isključivo na govor žrtve ili priče o žrtvi, njenih članova porodice i svedoka. Pribavljanje informacija od institucija kojima se žrtva obraćala, istraživanje njihovih intervencija i preispitivanje (službenih) odgovornosti za nečinjenje ili nedostatak zaštite, od ključne su važnosti za kreiranje atmosfere javnog odobravanja pa i pritiska na odgovorne državne organe i službe za uspostavljanje efikasnog i delotvornog sistema prevencije i zaštite. Nije dakle dovoljno ako se u prilogu samo navede „prijavljivala je policiji, ali zaštitu nije dobila”, „policija ga je samo opomenula”, „nisu ništa uradili”, mada jeste indikativno za situaciju nasilja sa tragičnim posledicama.

Istovremeno, pisanje i prikazivanje „primera dobre prakse” od višestruke je važnosti – za žrtve, nasilnike, javnost i profesionalce. Mišljenja smo da u ovom segmentu leži jedna od najznačajnijih uloga društvene odgovornosti novinara i novinarki u Srbiji. Time se stvara utisak mogućnosti da se deluje, kao i odgovornosti da svi društveni akteri u granicama svojih mogućnosti preduzmu neophodne korake i napore u suzbijanju nasilja nad ženama.

Preporuka Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja nalaže zemljama članicama da dozvole pristup opštoj javnosti adekvatnim informacijama, koje se tiču različitih tipova nasilja i njihovih posledica po žrtve, uključujući integrisanu statistiku, koristeći sve dostupne medije (novine, radio, televiziju itd.) u tom smislu, medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama je potrebno i poželjno.

Takođe, potrebno je i da mobilišu javno mišljenje kroz informativne kampanje kako bi društvo bilo svesno problema i njegovih razarajućih efekata na žrtve i društvo uopšte, tako da može otvoreno raspravljati o problemu nasilja nad ženama, bez predrasuda ili prethodno stvorenih ideja.

Potrebno da zemlje članice promovišu nestereotipno predstavljanje žena i muškaraca, koji se temelji na poštovanju ljudskog bića i ljudskog digniteta, kao i da izbegavaju medijski stil koji povezuju nasilje sa seksom, koliko god je to moguće.

Poštujući medijske slobode smatramo da bi dodatna, specifična edukacija ali i samoregulacija medija mogla doprineti tome da medijski radnici bolje razumeju probleme vezane za nasilje nad ženama.

B. Medijski napadi na profesionalne žene¹⁰

Napadi na profesionalne žene koje se nalaze na javnim i državnim funkcijama su uvek žešći nego na muškarce u istim prilikama, jer je njihova "krivica" dvostruka. Naime, uz ukazivanje na eventualne postojeće ili nepostojeće profesionalne propuste u njihovom radu, one su neeksplicitno, ali "podrazumevano" krive što su se, iako žene, drznule da zauzmu neko visoko mesto, do skora isključivo namenjeno muškarcima. Redovna je pojava da se njihove hipotetičke «krivice» preuveličavaju na način koji se ne primenjuje kod sličnih napada na muške aktere političke scene, a medijski prostor proporcionalno nadmašuje značaju teme ili visini «krivice» o kojoj je reč. Iako mediji nisu uvek sami autori napada na profesionalne žene već često prenose saopštenja drugih, jasna je njihova spremnost da tome daju mnogo više medijskog prostora nego što sama situacija zahteva ili što bi dali da se radi o muškarcu. U tim prilikama traže se i nalaze dodatni sagovornici koji podržavaju negativne stavove, citiraju se tzv. „stručna“ mišljenja. Očigledno je nastojanje da se izađe u susret opštem negativnom stavu javnog mnjenja protiv profesionalnih žena. Time se upućuju poruke ne samo konkretno napadnutoj ženi već svim ženama da javni život „nije pravo mesto za žene“¹¹. Time mediji imaju dvostruku poruku, i „normalnosti“ ograničavanja žena na marginalne nejavne oblasti društva i edukativnog obeshrabrivanja ženskih profesionalnih aspiracija¹².

Primeri

1. Diskriminativni rodni stereotip po kome žene «nisu rođene» za neke pozive veoma se medijski promovišu i izjave rivalski nastrojenih kolega suprotnog pola, iznose

¹⁰ The Global Network of Women in the News Media navodi da je permanentno odsustvo pozitivnih izveštaja o profesionalnim ženama.

<http://iwmf.org/pioneering-change/global-research-on-women-in-the-news-media.aspx>

Pristupljeno 4 januara 2011

¹¹ Kontaktuje se kao stalna medijska tendencija obezvređivanja žena i redukovanja žena na seksualni objekt, Brenna Coleman, Jan 15, 2010, Female Stereotypes in the Media, Media Portrayal of Women.

<http://www.suite101.com/content/media-portrayal-of-women-a189870>

Pristupljeno 4 januara 2011.

¹² Media Awareness Network, *Media Portrayals of Girls and Women: Introduction*

http://www.media-awareness.ca/english/issues/stereotyping/women_and_girls/index.cfm

Pristupljeno 4 januara 2011.

se kao «nepriistrasne» ili čak «naučne» istine. Tako je jedan poznati hirurg prizemno i otvoreno mizogino diskvalifikovao sve svoje kolegice. «Iz jednog razloga: žene nisu talentovane za hirurgiju. Video sam na delu nekoliko žena hirurga i sve su postupale na isti način: do neverice su grubi hirurzi što je nespojivo sa emocijom i ličnošću žene. One se ne snalaze na pravi način u tom poslu. Posao hirurga im ne leži. Kao što im ne leži i jedna banalnost: parkiranje kola u rikverc. Uostalom ni najbolji kuvari nisu žene već muškarci... Žene hirurzi... To je, za mene, nespojiva priča»¹³.

2. Tekst objavljen u Kuriru sa fotografijom iz donjeg rakursa ministarkine mini suknje, predstavlja primer diskriminativnog, omalovažavajućeg medijskog pristupa ženama u politici¹⁴. Afirmiše se stav da političarke u javnom diskursu uvek mogu da budu svedene na erotiku, noge, dekolte, na način koji se inače, nikada ne primenjuje u medijskom predstavljanju muškaraca na političkim funkcijama. Političarke se svode na delove tela, traže se i nalaze, naglašavaju i podrazumevaju erotski momenti koji nikada nisu traženi kod njihovih muških kolega. Poruka je jasna, kakvu god javnu funkciju da imaš ili kakve god odgovornosti da imaš, koji god da su rezultati tvoga rada, to je sve nevažno, to nikoga ne zanima, jer ti si uvek samo ženski „komad”, „batak”, i kao takva si predmet muških ocena, poređenja, strasti i želja, što je pristup omalovažavajućeg negiranja svega što čini tvoju profesiju. To je jasna poruka upućena ne samo ženi koja je trenutno tako predstavljena i komentarisana, već svim ženama, da im nije mesto na javnoj sceni jer tu mogu da „prođu” samo one koje kao atribut imaju sopstvenu dekorativnu erotiku. Što je inače atribut koji mediji nikada i ne pomišljaju da traže kod muškaraca na političkoj sceni a još manje da ga ocenjuju, porede. Ali medijsko predstavljanje žena na javnoj sceni, kurirskog tipa, je drugačije. Žene političarke nemaju rezultata rada, politički ili drugi profesionalni profil, već noge. One su „bataci”. Ako se kao žena usudiš da nosiš neku javnu funkciju, onda jasno, mora da si „unapred saglasna” da ćeš biti tretirana onako kako ni jedan tvoj muški kolega nije. Tekst u Kuriru afirmiše medijsko „legitimno pravo” da omalovažavaju, diskriminišu, da stavljaju žene na njihovo „pravo” mesto, da ih svode na njihove „prave” uloge i time promovišu rodne stereotipe, da kreiraju i održavaju diskriminativni javni ukus i javno mnjenje u kome su žene to - „batak”, samo je pitanje čiji je bolji, čiji gori.

3. Ni organizacije za monitoring zatvora, ni autonomne ženske grupe, kao ni Zaštitnik građana, koji svi često obilaze ženski zatvor, nisu nikada uočili ni najmanju naznaku toliko negativne situacije kao što je direktor Helsinškog odbora formulisao: "U KPZ-u Požarevac je najbrutalnija, najrigoroznija i najkonzervativnija primena zakona o izvršenju sankcija, kada su u pitanju osuđenice", rekao je Kuzminović.¹⁵ Govoreći o situaciji u KPZ u Požarevcu, on je dodao da je upravnica te ustanove postavljena na tu funkciju bez dana iskustva, napominjujući da pripadništvo određenoj koaliciji nikoga ne čini kompetentim da bude upravnik bilo kog zatvora u Srbiji. Koaliciona pripadnost i prethodno iskustvo ostalih upravnika zatvora nije navedena tako da je ona očito problematična samo u jednom slučaju i to koncidentalno baš žene upravnice.

¹³ Trošelj S 2010, Više od sporta: dr Boško Đukanović, Žene mogu da budu sve samo ne hirurzi, *Politika*, 15 avgust.

¹⁴ Ekipa Kurira, Snezo, imaš najbolji batak, 2010, *Kurir* 2 decembar.

¹⁵ Saopštenje Helsinškog odbora, 2010, Izvršni direktor Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Ivan Kuzmanović ukazao je da su zatvori u Srbiji prenatrpani. *Tanjug Beograd*, 2 novembar.

4. Medijski linč Nevene Petrušić, kandidatkinje za funkciju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti prethodio je njenom izboru u maju 2010. kada su se isticali razni navodni propusti, a nastavljen je i posle, kada je odmah počelo prebacivanje za navodnu neefikasnost uz stalno isticanje nespojivosti profesure sa funkcijom. Ružna slika napada u javnosti na Nevenu Petrušić nije prestajala ni kada se druga strana nije oglašavala nepristajanjem na prepucavanje u javnom prostoru. Prenaglašena briga samo za sukob interesa u ovom, a ne i za sve druge profesore angažovane u brojnim javnim funkcijama, na mestima poslanika, ministara i visokih državnih funkcionera, na čelu regulatornih tela¹⁶ kao i sistematski napadi samo na poverenicu za ravnopravnost, jasno su ukazali da su povređeni individualni interesi (kakvi kog oni bili) organizacija i pojedinaca, koji su vodili ovu kampanju još od momenta isticanja kandidature. Iza upornog prenatraglašavanja nepodobnosti Nevene Petrušić očito nije stajala želja da Srbija dobije najboljeg Poverenika, već lične povrede i (ne)skriveni interesi. Osim te lične obojenosti napada, žestina napada, kao i tip zamerki koji se nikada nije isticao u slučaju napada na muškarace, koji je uključio i diskvalifikatorne napade i na sve koji imaju suprotno mišljenje jer se radi „o feministkinjama“ što je inače često kada god žene traže nešto, čak dosta manje od onoga što imaju i traže muškarci na javnoj sceni¹⁷, upućuju i na rodni aspekt napada usmerena na kompromitovanje i diskreditovanje žene na javnoj sceni. Iako su mediji „samo“ prenosili napade kreirane u vanmedijskom prostoru, njihova odgovornost je u omogućavanju medijskog prostora dimenzija koje daleko prevazilaze značaj jednog ličnog napada.

Pravni aspekt

Ovakvim medijskim pristupom se vređa dostojanstvo pojedinih žena, ali je prisutna i grupna uvredljivost diskriminativnog tipa, koja doprinosi se stvaranju specifične medijske tolerancije na mizoginiju njenim uobičajavanjem i „normalizovanjem“, promovisu se rodni stereotipi. Takav medijski stil nije samo pitanje eventualnog medijskog neukusa u međuprostoru između neprepoznate mizoginije i bezobzirnog iskorišćavanje tolerisane mizoginije. Tu se radi i o ponašanju koje je u suprotnosti sa ustavnim i zakonskim odredbama, i kao takvo zaprećen zakonskim sankcijama. Na primer, povređena je ustavna obaveza „svih da poštuju i štite ljudsko dostojanstvo koje je neprikosnovo“, (član 23. Ustava).¹⁸

Povređena je i odredba čl 41 Zakona o ravnopravnosti polova koji sredstvima javnog informisanja nalaže dužnost da kroz svoje programe razvijaju svest o ravnopravnosti zasnovanoj na polu kao i da preduzimaju odgovarajuće mere radi izmene društvenih i kulturnih obrazaca, običaja i svake druge prakse, koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju utemeljenu na ideji o podređenosti, odnosno nadređenosti određenog pola.¹⁹ Ne samo da zakonska dužnost nije ispunjena već je postupljeno upravo suprotno, promocijom stereotipnog predstavljanja žena podržane su predrasude utemeljene na ideji o podređenosti žena muškarcima.

¹⁶ Npr. Zamenici Zaštitnika građana čiji status je regulisan potpuno identičnim propisom o nespojivosti funkcija i sukobu interesa

¹⁷ Preliminary brief on the online discussion: *Women and the Media*, Conducted by the UN Department of Public Information, 1 – 28 February 2010

http://www.un.org/womenwatch/beijing15/Women_and_the_media_preliminary_brief.pdf

Pristupljeno 4 januara 2011.

¹⁸ Ustav Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 98/2006

¹⁹ Zakon o ravnopravnosti polova, "Sl. glasnik RS", br. 104/2009

Važno je skrenuti pažnju da Zakon o javnom informisanju²⁰ predviđa zabranu govora mržnje čl. 38. gde se navodi da je zabranjeno objavljivanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja polu bez obzira na to da li je objavljivanjem učinjeno krivično delo. Zakon o zabrani diskriminacije²¹ je najdelotvorniji u pogledu mizoginog i diskriminativnog medijskog pristupa ženama, jer sadrži brojne odredbe koje sankcionišu takvo ponašanje. Tu se, pre svega, radi o odredbama o govoru mržnje iz čl. 11. kojim se zabranjuje izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, u javnim glasilima i drugim publikacijama, prema grupama ljudi zbog njihovog ličnog svojstva, u konkretnom slučaju zbog svoje pripadnosti ženskom polu.

Isti Zakon u čl. 12. zabranjuje uznemiravanje i ponižavajuće postupanje, koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva. Takođe je istim Zakonom u čl. 20. inkriminisana diskriminacija na osnovu pola koja postoji ako se postupa protivno načelu ravnopravnosti polova odnosno načelu poštovanja jednakih prava i sloboda žena i muškaraca u političkom, i drugom aspektu javnog, profesionalnog života. Takođe, zabranjeno je omalovažavanje, s obzirom na pol, kao i javno zagovaranje, podržavanje i postupanje u skladu sa predrasudama, običajima i drugim društvenim obrascima ponašanja, koji su zasnovani na ideji podređenosti ili nadređenosti polova, odnosno stereotipnih uloga polova.

V. Medijski „biseri“

Pod tim pojmom podrazumevali smo izjave i medijske priloge koji pretpostavljeno, nisu prvobitno imali nameru da omalovažavaju ili vređaju žene i zapravo vrlo često, dolazili su od strane onih koje javnost nikako ne identifikuje kao mizogine aktore na javnoj sceni. Oni su pre plod dobrih namera kombinovanih sa nespretnim izražavanjem i neshvatanjem mizoginosti poruka. Ali rezultat je obično takav da je deo ženske javnosti reagovao negativno, jer su se žene osetile uvređeno i diskriminisano.

Primeri:

1. Promocija stereotipne profesionalne uloge žene.

RTS je u udarnom terminu, u 2. Dnevniku, 8. marta, prikazao dugačak prilog o kafe-kuvarici iz Skupštine u kojem ona, kao i spiker, u više navrata ponavljaju rečenice poput: "Ovako ispunjen život ne bih imala ni da sam završila dva fakulteta", i "Nema tog zanimanja koje bi joj donelo više zadovoljstva". Najveću satisfakciju joj pruža činjenica da je Taj-i-taj (muškarac) pohvalio njenu kafu, i sl.

Iskorišćen je praznik za plasiranje stereotipne predstave žene u ulozi tradicionalne «tetkice», «keve», promocijom tzv. obične žene se zapravo šalje poruka da je «to» pravi put žene, da nema veće sreće od da im važni muškarci pohvale kafu, i da je normalno da u životu nemaju veće ambicije nego da budu muškarcima na usluzi.

²⁰ Zakon o javnom informisanju, "Sl. glasnik RS", br. 43/2003, 61/2005, 71/2009 i 89/2010 - odluka US)

²¹ Zakon o zabrani diskriminacije "Sl. glasnik RS", br. 22/2009

2. Stereotipno uverenje da su žene slabija i manje efikasna radna snaga.

Čedomir Čupić, predsednik Odbora Agencije za borbu protiv korupcije, na ubacivanju podataka radile „su samo dve žene, pa stoga nije ni čudo zašto je bilo u najmanju ruku tehničkih nedostataka²²“.

3. Homofobična i uvredljiva izjava.

Dijana Vukomanović, nova potpredsednica SPS²³ zašto su žene i dalje u manjini u politici i državnom vrhu, izjavila je: - Bojim se da ćemo doći u situaciju da kažemo da su najviše za ljudska prava žena učinile možda lezbejke, jer su najglasnije u kampanjama za dobijanje ljudskih prava.

4. Mizogina i diskriminativna izjava.

Predsednik SPS-a Ivica Dačić²⁴ je prihvatio da se ojača uloga žena u stranci, koja će postaviti najmanje 20 odsto žena na partijske funkcije. Ipak stiglo je i jedno upozorenje okupljenim socijalistkinjama. „Žene, kao i mladi ljudi, kada dođu na neka rukovodeća mesta pomalo gube od svoje ženstvenosti, a mladi ljudi gube oštrinu svog uma, pretvaraju se u funkcije. Nama ne trebaju žene da bi bile broj, nego da zaista vodite politiku”, poručio je Dačić.

Mizogino umanjivanje ženskih profesionalnih dostignuća i diskriminativna izjava, jer se ženama u politici podrazumevano nameće dodatna obaveza uklapanja u rodno stereotipni imidž ženstvenosti, u situaciji u kojoj se zahtev uklapanja u stereotipni model muškosti nikada ne stavlja pred muškarce u politici.

G. O čemu mediji nisu izveštavali – izostale su vesti i poruke evropskog ambijenta

Kada god se analiziraju medijski sadržaji i tipični trendovi u medijskom izveštavanju, koji se odnose na žene, kao da je neizostavni element svake takve analize ukazivanje na odsustvo nečega, bilo da se radi o nedostatku analitičkih tekstova, bilo odsustnosti žena iz tzv. ozbiljnih medijskih tematskih oblasti. Po tome se analiza medijskog izveštavanja o ženama u 2010 ne razlikuje od nekih drugih sličnih analiza jer se i u ovom tekstu nalazi osvrt na odsutnost nekih sadržaja.

Specifičnost odsutnosti 20100 je odsutnost sadržaja vezanih za žene i evropski ambijent, jer su izostale vesti i poruke sa te strane. Kao da to odsustvo nosi poruku da Evropa nije žensko pitanje, da ne sadrži nikakav aspekt rodne ravnopravnosti, da se neće dozvoliti da se bilo šta u vezi sa „nevažnim“ ženama povezuje sa „važnom“ temom EU intergracija.

Pritom se ignoriše da je rodna ravnopravnost jedna od pet osnovnih vrednosti EUa, da standardi koji regulišu tu oblast predstalljaju deo paketa koji države kandidatkinje moraju da usvoje na svom putu Evropi. Ignorisanje tih tema dakle, veoma rečito govori o

²² 2010, 11. juni

²³ 2010, *Danas* 14. decembar

²⁴ Dame se bore za mesto u SPS-u, 2010, B92, 8 decembar

stavu medija prema rodnoj ravnopravnosti koji odražava nezainteresovanost javnost za nju ali je sa svoje strane i dodatno formira, dodajući javnoj i svoju nezainteresovanost. Tako se o navedenim događajima saznavalo iz hrvatskih medija koji o tome redovno i korektno izveštavaju, sa interneta ili kroz aktivističku ili privatnu korespondenciju.

Primeri

1. U martu je Evropska komisija usvojila dokument pod nazivom *Ženska povelja*,²⁵ koja sadrži pet poglavlja: Ekonomska nezavisnost, Jednaka plata za jednaki rad, Ravnopravnost u donošenju odluka, Dostojanstvo, integritet i rodno zasnovano nasilje, Rodna ravnopravnost izvan Unije

2. Evropski institut za ravnopravnost polova s radom je započeo u junu 2010. godine (iako je odluka o njegovom osnivanju doneta još u maju 2007) sa sedištem u Viljnusu (Litvanija) kao prva evropska agencija na području jedne od baltičkih zemalja. Institut je evropska agencija za podršku državama članicama i institucijama EU (posebno Evropskoj komisiji) u njihovim naporima za unapređenje rodne ravnopravnosti, u borbi protiv rodno zasnovane diskriminacije i podizanja svesti o pitanjima ravnopravnosti žena i muškaraca.

3. Parlamentarna skupština Veća Evrope usvojila Rezoluciju i Preporuku „Suzbijanje seksističkih stereotipa u medijima“²⁶. Tokom letnjeg zasedanja Parlamentarne skupštine Veća Evrope, 21.-25. juna 2010, uz niz tema o kojima su se raspravljali, Rezolucijom su pozvali nacionalne vlade na borbu protiv seksističkih stereotipa u medijima i polne diskriminacije, a nacionalne parlamente da usvoje pravne mere za kažnjavanje seksističkih primedbi ili uvreda.

4. U septembru 2010. doneta je Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca u periodu od 2010 do 2015²⁷ kao radni program za ostvarivanje rodne ravnopravnosti Evropske komisije, čiji je cilj da dodatno stimuliše razvoj na nacionalnom nivou i obezbedi osnovu za saradnju sa drugim evropskim institucijama.

Inače, u Izveštaju o napretku Srbije za 2010 godinu razmatran je takođe i položaj žena, navedeno je da se diskriminacija u praksi nastavlja, posebno prema nekim grupama od kojih su žene pomenute na trećem mestu, posle Roma i LGBT populacije, kao i da su neke kategorije žena, kao što su žene sa nvaliditetom, samohrane majke, starije žene kao i žene koje žive na selu posebno diskriminirane na tržištu rada.²⁸ Skrećemo pažnju da je ravnopravnost žena i muškaraca inače jedna od pet vrednosti na kojima počiva Evropska unija (EU) i zemlje kandidatkinje moraju u potpunosti da prihvate taj princip.

D. Šta ženama nije potrebno u medijima

1. Muška kvazi nepristrasna analiza rodne ravnopravnosti u politici

²⁵ A Women's Charter. European Commission, Brussels, 5.3.2010, COM (2010)78 final

²⁶ Recommendation 1931 (2010), Resolution 1751 (2010) on Combating sexist stereotypes in the media

²⁷ Evropska komisija, Brisel, 21.9.2010. godine Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca od 2010. do 2015. godine (SEC(2010) 1079, SEC(2010) 1080)

²⁸ Izveštaj o napretku Srbije za 2010 godinu, Brisel, 9. novembar 2010. godine SEC (2010) 1330, str 14, 15 i 37.

Pod naslovom može li žena da postane predsednica Srbije, uvod i zaključak jasno nose negativnu poruku nemogućnosti, stilom, manite se ćorava posla. »Onespokojavajuća poruka dolazi iz biračkog tela²⁹, pa čak i onog ženskog, koje očigledno još uvek čvrsto stoji na pozicijama patrijarhata, držeći zacementiranim status žena na nivou političke ikebane.» Pozivi na žensku stranu su i u zaključku: «Uprkos sve većem aktivizmu foruma žena u svim strankama, zbog velikih obaveza koje tradicionalno, nazadno društvo nameće ženama, one još uvek nemaju snage i volje da dovoljno učestvuju u politici». Da bi se ipak izbegli mogući protesti gnevne ženske javnosti i aktivistkinja (da se Vlahinje ne dosete), citirana je u sredini teksta i korektna izjava istaknute političarke: «Osnovne prepreke eventualnoj promociji žene predsednice Srbije jesu primitivizam, koji ohrabruje stranačka, naučna, obrazovna, kulturna i medijska politika, pogrešni uzori načina napredovanja žena kod nas, kao i problem sa promovisanjem tolerantne i razvojne politike. Prepreka je i nedostatak iskrene želje kod nosioca društvene, političke, državne i ekonomske moći da se promoviše politika razvoja društva». Iako međutim korektna u analiziranju uzročnopsledične poveznosti, ostaje neprimetna u sendviču uvoda i zaključka, tako da i sama dodaje svoj doprinos osnovnoj zamisli autora a to je obeshrabrivanje žena u «nemogućoj misij».

2. Muška kvazi duhovitost³⁰

Tekst «Da li da joj sve ovo sada saspem u lice...» sadrži stranu i po prizemnih uvreda iz repertoara supružanskih prepirki na račun njenog izgleda, kilograma, navika, majke i drugih srodnika, sposobnosti, profesionalnosti, (ne)ispunjavanja tradicionalnih supružanskih dužnosti, muževljeve razočaranosti i sl. Tekst je umotan u formu «duhovite» ironije, i kao takav, uspešan je u nameri da se žene uzduž i popreko izvređaju, a istovremeno da se izbegne gnev i protesti ženske javnosti spremnim izgovorom da se radi o „duhovitoj” parodiji.

D. Pozitivni medijski primeri

Važno je istaći kvalitativni aspekt pozitivnog medijskog predstavljanja žena kao primere da se „može“. Dosta je takvih primera, a ovde navodimo samo neke, da se pre svega može biti i zanimljiv do atraktivnosti sa pozitivnom predstavom žene. Može se ispuniti i ona odavno zaboravljena obrazovna komponenta medijskog izveštavanja. Može se dati reč i omogućiti medijski prostor istaknutim ženama i političkim liderkama da izraze svoje stavove o nekim političkim pitanjima od opšteg značaja na političkoj sceni, a ne samo od značaja za žene ili tipično „ženske“ teme. Mogu se navesti i primeri iz Evrope bez namere da to deluje beznačajno i nevažno, iako se radi o „ženama i drugima, em Evropa em žene“. Može se voditi polemika bez vređanja druge strane, bez nastojanja da se diskredituje ili „uništi“ akter drugačijeg mišljenja, bez destruktivnih strasti, sa argumentima, uz oslanjanje na validne naučne izvore.

²⁹Pivljanin R, 2010, Može li žena da postane predsednik Srbije, Ravnopravnost polova u politici, *Blic* 19.decembar

³⁰Bokun P, 2010, Rodna ravnopravnost, Da li da joj sve ovo sada saspem u lice ili da odložim *Politika* 16.decembar. str:14.

Primeri

1. Reagovanje na stereotipno i netačno predstavljanje istorijske uloge Klare Šuman

Izloženo je jasno i argumentovano neslaganje sa tezom da je Klara bila na stvaranje Roberta Šumana ljubomorna³¹. Izneti su podaci da biografi tvrde da je upravo bilo obrnuto, da je Šuman teško podnosio Klarine uspehe. Šumanove kompozicije nisu bile prihvaćene onako kako je očekivao, dok Klara, kao pijanistkinja, niže uspeh za uspehom. Danas, kada nemački naučnici i publicisti o njoj govore, prvo kažu da je bila kompozitorka i pijanistkinja – a tek onda – žena Roberta Šumana. Njena lična priča je priča jedne od retkih žena 19. veka, koja je uspela da ostvari zavidnu, internacionalnu karijeru, iako joj vreme u kome je živela nije bilo naklonjeno³². Pretpostavlja se da je Šuman bio ljubomoran jer je on bio „samo“ kompozitor, njegova žena je zvezda koncertnih sala širom Evrope. Neverovatno je kako je Klara imala vremena da i pored porođaja (rodila je osmoro dece) vežba, daje koncerte, komponuje, pomaže mužu prilikom komponovanja njegovih dela, pa se i to ističe kao jedno od njenih izvanrednih dostignuća.

2. Stav istaknute političarke o političkim pitanjima od opšteg značaja

Ovim preseljenjem nekih državnih institucija ništa se ne dobija, osim poneki glas za poslodavca – G17 plus³³. Bilbordi Ujedinjenih regiona širom Srbije već danas podsećaju ljude ko im je dao ili obećao posao, kaže Nataša Mičić, potpredsednica Liberalno-demokratske partije, objašnjavajući zašto njena stranka poslednjih dana oštro kritikuje projekat dekoncentracije institucija koji sprovodi Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja Mladana Dinkića.

3. Evropske prakse

Donji dom francuskog parlamenta proglasio nezakonitim nošenje burke i time se opredelio za ukidanje običaja koji vređa dostojanstvo žena³⁴. Ženama koje prekrše pravilo i muškarcima koji primoraju svoje supruge ili ostale članice porodice da nose tradicionalni muslimanski veo prete kazne u iznosu od 150 do čak 30.000 evra i nekoliko meseci robije

4. Danasova medijska analiza medija

Rezultati istraživanja koje su sproveli novinari lista Danas, pokazuju da su muškarci subjekti u tekstovima dnevnih novina u skoro 80 odsto slučajeva dok se žene pominju četiri puta manje, odnosno u nešto više od 20 odsto slučajeva. Muškarci dominiraju na skoro svim stranama, ali nešto manje u zabavnim rubrikama, odnosno onima koje su posvećene događajima i temama sa estrade, na kojima su žene najvidljivije. „ženama je dozvoljen pristup tradicionalno ženskim oblastima života, to jest zabavi i kulturi i umetnosti, dok je ostatak rezervisan za muškarce“³⁵. Muškarci se kao „akteri“ i

³¹ Reagovanje: Povodom članka „Misterija Šumana“, 2010, Novčanica od sto maraka: Ko je Klara Šuman, *Politikin kulturni dodatak*, 17. juli.

³² Antonović D, 2010, Glosa, *Politikin kulturni dodatak*, 24. juli.

³³ B.B 2010, Intervju, Nataša Mičić, potpredsednik LDP-a, Od preseljenja institucija profitira samo G17 plus, *Politika* 13. novembar, str: 5.

³⁴ R.E.M. 2010, Rubrika: globus, *Danas* 14. juli, str 12.

³⁵ Op. Cit, Bukvić Lj, Cvejić B, 2010, *Danas* 7. juli, str. 16.

sagovornici u tekstovima u dnevnim listovima u Srbiji pojavljuju čak četiri puta više od žena, dok su na fotografijama vidljiviji više od tri puta nego žene, koje su zastupljene na manje od petine ukupnog broja fotografija.

5. Položaj marginalizovane grupe žena - Romkinje

Romkinje su višestruko diskriminisana grupa u našem društvu³⁶. U porodici i zajednici, one se suočavaju sa predrasudama na rodnoj osnovi, često su žrtve nasilja od strane partnera, partnerove porodice, oca, braće i rođaka. Romkinje, kao pripadnice najsiromašnije grupe u Srbiji, a isto tako i najniže obrazovane, sa diskriminativnim tretmanom u institucijama, najčešće su izložene nasilju, a pomoć često i ne traže. Kada je i traže, često je ne dobijaju.

Pitanja sa i bez odgovora umesto zaključka

Pitanje: Da li postoji uticaj društveno angažovanih intelektualki na menjanje maskulinizovanog, diskriminativnog i rodno stereotipnog medijskog predstavljanja žena?

Odgovor: Predlozi kao što je specifična stilska kvota Tamare Skroze, primer je postojanja takvog angažovanja intelektualki. Prelaže se naime da u jednom tekstu sa tri sagovornika treba da bude bar jedna žena, kako se „na duže staze ne bi stvorila svest da samo muškarci imaju nešto pametno da kažu“.

Pitanje: Da li postoji uticaj nezavisnih kontrolnih tela i mehanizama za rodnu ravnopravnost na promenu mizoginih medijskih sadržaja?

Odgovor: Retko, ali postoji, npr. reakcija Poverenice za zaštitu ravnopravnosti. Ona je upozorila je javnost na nedospustivost diskriminatornog predstavljanja žena u medijima i pozvala je medije da poštuju zakonske propise i profesionalne standarde i doprinosu generalnom napretku žena, promovišući rodnu ravnopravnost, jednake mogućnosti i partnerske odnose između muškaraca i žena, kako u sferi javne politike, tako i u vezi privatnih stavova i ponašanja.

Pitanje: Šta biva sa retkim ženama novinarkama koje iskorače iz domena „ženskih“ tema i uđu u domen tradicionalno pripadajući političkim, vojnim, pa i ekonomskim analitičarima.

Odgovor: One koje su glasne bivaju neretko označene kao neke veštice, primer novinarkice Brankice Stanković. Primitivni navijački svet, ali i neki drugi, kao da više vređa kada ih proziva žena.

Pitanje: Da li su mediji kvalitetni „duvači u pištaljku“, da li mogu i da li treba da imaju i tu ulogu?

Odgovor: Da, pogotovo kada je u pitanju porodično nasilje.

³⁶ Malušev A, 2010, Romkinje najviše izložene fizičkom, ekonomskom i seksualnom nasilju - Diskriminisane i u Sigurnim kućama, *Danas*, 19. april.

Literatura

Brenna Coleman, Jan 15, 2010, Female Stereotypes in the Media, Media Portrayal of Women. <http://www.suite101.com/content/media-portrayal-of-women-a189870>
Pristupljeno 4 januara 2011

Gaye Tuchman. 2000. The symbolic annihilation of women by the mass media. In *Culture and politics, A Reader*, ed. Lane Crothers, and Charles Lochart
Chapter 9, 150 – 175, St Martin's Press New York

The Global Network of Women in the News Media
<http://iwmf.org/pioneering-change/global-research-on-women-in-the-news-media.aspx>
Pristupljeno 4 januara 2011

Jenny Kitzinger 2004, Media coverage of sexual violence against women
And Children, 13 – 39, In *Women and media: international perspectives*, Ed, Karen Ross
Carolyn M Byerly, Blackweell Publishing, LTD, Malden USA, Oxford UK, Carlton
Australia.

Media Awareness Network, Media Portrayals of Girls and Women: Introduction
http://www.media-awareness.ca/english/issues/stereotyping/women_and_girls/index.cfm
Pristupljeno 4 januara 2011

Preliminary brief on the online discussion: *Women and the Media*, Conducted by the UN
Department of Public Information, 1 – 28 February 2010
http://www.un.org/womenwatch/beijing15/Women_and_the_media_preliminary_brief.pdf
Pristupljeno 4 januara 2011

Novinski članci

Antonović Danja 2010, Glosa, *Politikin kulturni dodatak*, 24. juli.

B.B 2010, Intervju, Nataša Mičić, potpredsednik LDP-a, Od preseljenja institucija
profitira samo G17 plus, *Politika* 13.novembar,. str: 5.

B.C. 2010, Petrušić: Žene u fokusu kao objekti želje, *Danas* 25.decembar.

Bokun P, 2010, Rodna ravnopravnost, Da li da joj sve ovo sada saspem u lice ili da
odložim, *Politika* 16.decembar. str:14.

Bukvić Lj. Cvejić B., 2010, Istraživanje koje su sproveli novinari Danasa analizirajući
sedam dnevnih listova u Srbiji tokom jedne sedmice. Žene najčešće ostaju „nevidljive“ u
najvažnijim vestima, str 16, *Danas* 07.juli.

Dame se bore za mesto u SPS-u, 2010, B92, 8 decembar

Dorđević K., 2010, Polovina srednjoškolki opravdava nasilje nad ženama, *Politika* 23 novembar. str 8.

Ekipa Kurira, Snezo, imaš najbolji batak, 2010, *Kurir* 2 decembar.

Malušev A, 2010, Romkinje najviše izložene fizičkom, ekonomskom i seksualnom nasilju - Diskriminisane i u Sigurnim kućama, *Danas*, 19. april.

Milenković M 2010, Dačić će jednog dana biti premijer, Dijana Vukomanović, nova potpredsednica SPS, u razgovoru za *Danas*, *Danas* 14. decembar

Pivljanin R, 2010, Može li žena da postane predsednik Srbije, Ravnopravnost polova u politici, *Blic* 19.decembar.

Reagovanje: Povodom članka „Misterija Šumana“, 2010, Novčanica od sto maraka: Ko je Klara Šuman, *Politikin kulturni dodatak*, 17. juli.

R.E.M. 2010, Rubrika: globus, *Danas* 14. juli, str 12.

Skrozza T, 2010, 3M magazin je tromesečno on-line izdanje Ženskog informaciono-dokumentacionog centra.

Trošelj S, 2010, Više od sporta: dr Boško Đukanović, Žene mogu da budu sve samo ne hirurzi, *Politika*, 15 avgust.

2010, *Blic*, 11. juni

Saopštenja

Saopštenje Poverenice za zaštitu ravnopravnosti, 23 decembar 2010

Saopštenje Helsinškog odbora, 2010, Izvršni direktor Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Ivan Kuzmanović ukazao je da su zatvori u Srbiji prenatrpani. *Tanjug Beograd*, 2 novembar.

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2010&mm=11&dd=02&nav_category=12&nav_id=469543

Propisi Republike Srbije

Ustav Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 98/2006

Zakon o ravnopravnosti polova, "Sl. glasnik RS", br. 104/2009

Zakon o javnom informisanju, "Sl. glasnik RS", br. 43/2003, 61/2005, 71/2009 i 89/2010
- odluka US)

Zakon o zabrani diskriminacije "Sl. glasnik RS", br. 22/2009

Međunarodna dokumenta

A Women's Charter. European Commission, Brussels, 5.3.2010, COM (2010)78 final

Recommendation 1931 (2010), on Combating sexist stereotypes in the media

Resolution 1751 (2010) on Combating sexist stereotypes in the media

Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca od 2010. do 2015. godine (SEC(2010) 1079, SEC(2010) 1080), Evropska komisija, Brisel, 21.9.2010. godine

Izveštaj o napretku Srbije za 2010 godinu, Brisel, 9. novembar 2010. godine
SEC (2010) 1330, str 14, 15 i 37.

Preporuka Saveta Evrope, Rec(2002)5 O zaštiti žena od nasilja, dodatak preporukama